

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ОСЕЦЬКА ДІАНА ВАЛЕРІЇВНА

УДК 338.246.2:336.1

**ФІСКАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ
СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ**

08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі фінансів Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Лютий Ігор Олексійович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри фінансів економічного факультету

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України
Єфименко Тетяна Іванівна,
ДННУ «Академія фінансового управління»,
президент

доктор економічних наук, професор,
Швабій Костянтин Іванович,
Університет державної фіскальної служби України,
директор Навчально-наукового інституту економіки,
оподаткування та митної справи

Захист відбудеться 12 січня 2017 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.12 економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 03022, м. Київ, вул. Васильківська, 90-а, кімн. 203.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 58, кім. 12.

Автореферат розісланий «09» грудня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Л. Каніщенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Забезпечення стійкості державних фінансів має стати пріоритетною метою фіскальної політики в Україні, а фіскальні імперативи повинні використовуватись для досягнення цілей консолідації та розширення фіскального простору в системі державних фінансів. Стійкість системи державних фінансів на практиці передбачає здатність системи змінюватися у визначених рамках під час її функціонування. Реальність полягає в тому, що фінансова система є невідокремлюваною від інституційних рамок, у яких вона діє. Її стійкість порушується через ендогенні та екзогенні шоки, які послаблюють інструментальні й інституційні зміни, так і фіскальні імперативи, але при цьому фінансова система має здатність зберігати свої структурні та фіскальні параметри, що дає підстави припустити – стійкість державних фінансів є необхідною умовою уникнення надмірного накопичення державних боргів. З огляду на це стійкість державних фінансів передбачає досягнення більш сприятливої фіскальної позиції з метою запровадження механізмів обмеження боргового коригування і стримування бюджетного дефіциту, як імперативної умови забезпечення стійкості.

Недооцінка значення фіскальних відносин породжує нові, недостатньо глибоко досліджені суперечності у фінансовій теорії, що на практиці здатні чинити потужний негативний вплив як на розвиток державних фінансів, так і на реальний сектор. Можливим інструментом наукової декомпозиції кризових станів, які виникають або безпосередньо у фінансовій системі, або поза нею, є множина імперативів фіскальної консолідації з цільовим орієнтиром на стійкість системи.

Запровадження нових фіскальних імперативів, як загальнозначущих правил, що мають об'єктивну силу закону в системі заходів щодо подолання макроекономічних дисбалансів, набуває рис одного з ключових питань фінансової теорії. Вони покликані змінити структурну модель державних фінансів, зменшити дефіцити та державний борг, оптимізувати видатки й доходи бюджету.

Питання фіскальних імперативів актуалізується в умовах реалій української економіки, якій притаманний низький рівень стійкості державних фінансів (необмежене зростання відносної величини державного боргу). Завданням проведення аналізу стійкості державних фінансів є отримання певних показників, які дають змогу робити обґрунтовані висновки про те, чи фіскальна політика спрямовується на стримування накопичення державного боргу, на підтримку економічного зростання та вирішення соціальних проблем.

Дослідження проблем фіскальної консолідації у механізмі стійкості державних фінансів мають загальнотеоретичні витоки, пов'язані, насамперед, з еволюцією концепцій державних фінансів і фіскальної політики, що відображено в роботах Дж. Акерлофа, Е. Аткинсона, А. Афонса, А. Бахнаї, Р. Барро, У. Бенца, Дж. Бьюкенена, М. Бьюті, Р. Вагнера, К. Вікселля, П. Даймонда, К. Ерроу, Г. Капітса, Дж. М. Кейнса, Е. Ліпера, Ф. Модільяні, Р. Масгрейва, М. Олсона, У. Оутса, А. Павіані, Р. Перотті, Т. Перссона, С. Ребело, Д. Родріка, Н. Рубіні, Дж. Сакса, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, Г. Табелліні, Г. Таллока, В. Танзі, Дж. Тобіна, С. Фетцера та ін. Окремі аспекти дослідження індикаторів фінансової стійкості та зменшення фіскальної жорсткості в Європі та світі, наявні в останні

роки, висвітлено у звітах Європейської комісії, а також в оглядах та робочих документах Міжнародного валютного фонду і Світового банку.

Серед праць вітчизняних учених, які досліджують дану тематику, слід відзначити роботи В. Андрущенка, В. Базилевича, Т. Богдан, С. Гасанова, В. Гейця, А. Даниленка, О. Длугопольського, М. Довбенка, Т. Єфименко, В. Зимовця, Ю. Іванова, В. Козюка, А. Крисоватого, В. Кудряшова, П. Леоненка, І. Луніної, І. Лютого, В. Міщенко, В. Мельника, В. Опаріна, О. Рожка, Л. Сідельникової, А. Соколовської, Л. Тарангул, В. Федосова, К. Швабія, С. Юрія та ін.

У цілому, провідними вітчизняними та іноземними вченими зроблено значний внесок у розробку даної проблеми. Разом із тим питання фіскальної консолідації, механізми й умови її забезпечення трактуються як зарубіжними, так і вітчизняними вченими вельми неоднозначно, вкрай дискусійно, починаючи від ототожнення зі фіскальною стійкістю, стійкістю державних фінансів і закінчуючи борговою стійкістю. Зазначене зумовлює необхідність систематизації теоретичних підходів до визначення й обґрунтування концептуальних засад стійкості державних фінансів і фіскальних імперативів, їх забезпечення з урахуванням особливостей стану державних фінансів, ідентифікації загроз і ризиків для економіки України.

Проблема вибору дієвих фіскальних імперативів щодо зменшення вразливості системи державних фінансів, в якій загрози пов'язані з дефіцитом бюджету та рівнем державного боргу, також потребує подальших комплексних досліджень як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Таким чином, наукова та практична значимість вказаної проблематики зумовила вибір теми дисертаційної роботи, її мету, завдання та логіку наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри фінансів економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка в межах комплексної держбюджетної теми «Модернізація економіки України на засадах сталого соціально-економічного розвитку: закономірності, протиріччя, ризику» № 11БФ040-01 (реєстраційний номер 0111U006456). Внесок автора полягає в обґрунтуванні теоретичних засад дослідження стійкості державних фінансів та розробці практичних рекомендацій щодо підвищення ролі фіскальних імперативів як комплексу заходів із метою оптимізації бюджетних видатків, проведення структурних реформ.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних засад щодо застосування фіскальних імперативів забезпечення стійкості державних фінансів та визначення основних напрямів реалізації фіскальної політики для подолання макроекономічних дисбалансів.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційній роботі були поставлені такі задачі:

- розглянути теоретичні основи фіскальних імперативів у системі державних фінансів;
- визначити рівень фіскальних правил і норм у забезпеченні стійкості державних фінансів в умовах економічної нестабільності;

- визначити роль інституційних чинників у формуванні фіскальної політики підвищення стійкості державних фінансів;
- охарактеризувати фіскальний механізм, що поєднує нові інструменти й методи забезпечення стійкості та поступального розвитку державних фінансів;
- висвітлити макротеоретичні засади фіскальної консолідації в умовах сучасної боргової політики;
- з'ясувати фінансові та інституційні аспекти розширення фіскального простору в контексті формування доходів бюджету з урахуванням новацій у податковому законодавстві;
- здійснити інтегральну оцінку рівня фіскальної безпеки України в умовах реалізації політики фіскальної консолідації;
- сформувати практичні рекомендації щодо підвищення ефективності фіскального регулювання на стійкість державних фінансів.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають внаслідок використання фіскальних імперативів у фінансовій системі.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні складові використання фіскальних імперативів забезпечення стійкості державних фінансів України.

Методи дослідження. Предмет та мета дослідження зумовили застосування таких методологічних і методичних надбань вітчизняної та світової економічної науки: для поглибленого аналізу сутності та функцій фіскальних імперативів, їх науково обґрунтованої гносеології застосовано факторний, структурно-функціональний аналіз, системний підхід, компоративний метод (розділ 1); метод контент-аналізу застосовано для дослідження фіскальних правил і норм у системі державних фінансів; економіко-статистичний метод і метод кількісних порівнянь стали основою дослідження тенденцій стійкості державних фінансів (підрозділ 1.2); метод комплексного аналізу та еволюційний підхід використаний для дослідження інституційного механізму забезпечення стійкості державних фінансів (підрозділ 2.1); спеціальні методи економічних наук, а саме: економіко-статистичний і функціонально-структурний аналіз для обґрунтування стратегії розширення фіскального простору в процесі євроінтеграції (підрозділ 3.1); метод структурно-логічного моделювання став основою для побудови алгоритму забезпечення фіскальної безпеки та дослідження регулюючого впливу фіскальної політики на підвищення стійкості державних фінансів (підрозділи 3.2, 3.3).

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та іноземних учених у галузі фіскальної сфери, стійкості державних фінансів; бюджетне, податкове, фінансове законодавство України та країн ЄС, статистичні, інформаційно-аналітичні, звітні та інші матеріали Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Національного банку України, Державної фіскальної служби України, Державної казначейської служби України, Рахункової палати України; статистичні, дослідницькі, аналітичні, звітні та інші матеріали і публікації Світового банку, Міжнародного валютного фонду, ООН, Європейської комісії, іноземних країн та їх об'єднань, ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи полягає в комплексному теоретичному дослідженні основних характеристик фіскальних імперативів, що спрямовані на стабілізацію фінансової системи та забезпечення

стійкості державних фінансів України в процесі євроінтеграції; виявлення нових підходів до побудови інституційної моделі фіскальної консолідації з метою обмеження дефіциту сектору загального державного управління (СЗДУ) та покращення структури державного боргу.

Найбільш суттєві положення дисертаційної роботи, що характеризують її новизну та виносяться на захист, є такі:

уперше:

- запропоновано визначення сутності поняття «фіскальні імперативи» як правил, що характеризують систему управління державними фінансами, мають силу закону і накладають на фіскальну політику обмеження довгострокового характеру шляхом запровадження лімітів на бюджетні агрегати та забезпечують стійкість державних фінансів і фіскальну консолідацію;

удосконалено:

- інституційну архітектуру фіскальної консолідації, що складається з оновлених інститутів, норм і правил, спрямованих на подолання фіскальних дисбалансів, формування умов підвищення ефективності використання бюджетних коштів через удосконалення процедур бюджетного планування і фінансування та реалізації інтересів усіх суб'єктів бюджетного процесу;

- теоретичні підходи щодо дослідження сутності й структури трансмісійного механізму фіскальної політики як інструмента впливу на цільові параметри бюджетно-податкової сфери із застосуванням фіскальних автоматичних стабілізаторів і дискреційних витрат, щоб запобігти зростанню рівня дефіциту бюджету і державного боргу;

- методика щодо застосування фіскальних правил, як складової інноваційних змін у сфері управління державними фінансами, що розглядаються як інституційний інструментарій забезпечення виконання бюджету, мають на меті скоригувати деформовані стимули та зменшити фіскальну жорсткість імперативів економічного розвитку, що важливо для подолання фіскальних та бюджетних дисбалансів;

- практичні підходи щодо процесу фіскальної консолідації як особливого типу макроекономічної політики, спрямованого на недопущення надмірних бюджетних дефіцитів і накопичення боргових зобов'язань протягом середньострокових періодів, як одного з макромеханізмів довгострокового збалансування системи державних фінансів та зменшення ризиків кризових явищ;

набули подальшого розвитку:

- класифікація інструментів фіскальної консолідації як конкретних макрофіскальних заходів розширення фіскального простору, призначення яких полягає в необхідності отримання і використання додаткових бюджетних ресурсів у межах параметрів стійкості державних фінансів, що окреслюють можливості використання нових фіскальних правил для усунення фіскальних розривів;

- положення щодо визначення індикаторів фіскальної безпеки держави у нинішніх умовах та шляхів її забезпечення в системі державних фінансів, визначення її складників та інтегральної оцінки наступних індикаторів, як відношення дефіциту зведеного бюджету до видатків зведеного бюджету, рівень боргового навантаження, рівень податкового навантаження на економіку, частка міжбюджетних трансфертів у доходах зведеного бюджету, рівень тінізації в економіці;

– визначення параметрів фіскальної політики як сукупності методів, інструментів та механізмів поступової фіскальної консолідації за рахунок оптимізації бюджетних видатків, що дасть змогу зменшити фіскальні розриви і поліпшити баланс СЗДУ з метою покращення показників стійкості державних фінансів та розширення фіскального простору.

Практичне значення одержаних результатів. Основні висновки та рекомендації дисертації мають теоретичну і практичну цінність, можуть скласти методологічну основу для впровадження фіскальних імперативів моделювання стійкості державних фінансів, оцінювання фіскальної політики уряду України, реалізації програм значного підвищення бюджетного балансу країни.

Пропозиції автора щодо визначення параметрів фіскальних інструментів формування доходів бюджету з урахуванням новацій податкового законодавства та рекомендації щодо модернізації фіскальних інститутів для досягнення стійкості державних фінансів були використані НДФІ ДННУ «Академія фінансового управління» при підготовці аналітичних та звітних матеріалів за темою НДР «Забезпечення стійкості державних фінансів та розширення фіскального простору економічних реформ. Стійкість державних фінансів України та обґрунтування заходів щодо її забезпечення» (довідка № 77021–05/1037 від 17.12.2014).

Окремі положення і пропозиції дисертаційної роботи щодо методологічних та організаційно-економічних засад і практичних рекомендацій в межах програм фіскальної консолідації як політики, спрямованої на стабілізацію стану бюджетного балансу та соціально-економічного розвитку Київської області, використані Київською обласною радою VI скликання (довідка № 1219/02 від 02.09.2015).

Висновки та пропозиції щодо напрямів забезпечення стійкості державних фінансів в Україні впроваджено у навчальний процес на кафедрі фінансів економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка при підготовці науково-методичного забезпечення та викладанні навчальних дисциплін «Державні фінанси» та «Податкова система» (довідка № 013/527 від 08.09.2016).

Державною службою фінансового моніторингу України при розробці методичних рекомендацій з організації фінансового моніторингу для діагностики сучасного стану фінансової стійкості інституційних секторів економіки України (довідка № 3683/0330-06-01 від 16.09.2016).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки та рекомендації, які містяться в дисертаційній роботі і виносяться на захист, отримані здобувачем особисто. Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням, у якій викладено авторське бачення фіскальних імперативів для досягнення цілей стійкості державних фінансів у процесі євроінтеграції. Внесок автора відображено у списку наукових праць, опублікованих за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертації оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, наукових форумах, круглих столах, зокрема: Науково-практична конференція «Фінанси інституційних секторів економіки України: стан, тенденції розвитку, практика реформування» (м. Київ, 2013 р.); Наукова конференція «Інститут Президента України в системі державної влади України» (м. Київ,

2014 р.); Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція молодих учених та студентів «Механізми регулювання соціально-економічним розвитком в умовах глобалізації» (м. Чернівці, 2014 р.); Міжнародна науково-практична конференція: «Інструменти лібералізації та спрощення світової торгівлі: міжнародний і національний аспект» (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); I Міжнародна науково-практична конференція «Детермінанти сталого розвитку в умовах глобалізації» (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); VII Міжнародна науково-практична конференція «Управління персоналом у XXI столітті: розвиток, формування, конкурентоспроможності, оплата праці» (м. Полтава, Шиле, Туреччина 2015 р.); XV Міжнародна науково-практична конференція «Конкурентоспроможність національної економіки» (м. Київ, 2015 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Розвиток фінансової системи України в умовах економічних перетворень» (м. Київ, 2015 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.» (м. Київ, 2015 р.); Науково-практичний круглий стіл «Економічна безпека України в умовах фінансової глобалізації» (м. Київ, 2015 р.); XII Міжнародна науково-практична конференція «Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України» (м. Київ, 2015 р.); Облік і контроль в управлінні підприємницькою діяльністю: IV Міжнародна науково-практична конференція (м. Кіровоград, 2016 р.); XIII Міжнародна науково-практична конференція «Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України» (м. Київ, 2016 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 21 наукову працю загальним обсягом 9,07 друк. арк., з яких: 8 статей у наукових фахових виданнях України, із них 6, що входять до міжнародних наукометричних баз; 2 статті у наукових виданнях України, 2 статті у наукових періодичних виданнях іноземних держав; 9 публікацій в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 257. Основний зміст дисертаційної роботи викладено на 221 сторінці друкованого тексту. Дисертація містить 17 рисунків, 22 таблиці, 3 формули. Робота має 4 додатки розміщені на 6 сторінках. Список використаних джерел налічує 235 найменувань на 23 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт і предмет, мету, завдання та методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, зазначено особистий внесок автора та дані щодо апробації результатів дисертаційної роботи.

Перший розділ – **«Теоретико-методологічні засади дослідження фіскальних імперативів у системі державних фінансів»** – присвячено дослідженню теоретичних аспектів сутності поняття «фіскальні імперативи» як загальнозначущих фіскальних правил, що характеризують системи управління державними фінансами і мають об'єктивну силу закону, висвітлено еволюцію наукових підходів до аналізу класичних концепцій державних фінансів, запропоновано авторську їх класифікацію, визначено ключові характеристики

сучасних державних фінансів та проаналізовано генезис теоретико-методологічних засад фінансової транзитології.

З огляду на тенденції нарощування глобальних суперечностей та зростання трансферу кризових явищ між національними фінансовими системами постають складні та багатогранні проблеми, які на гносеологічному рівні потребують дослідження такої властивості державних фінансів як стійкість. Стійкість державних фінансів у цілому визначається з погляду здатності уряду взяти на себе фінансовий тягар боргу як сьогодні, так і в майбутньому та не допустити наростання «боргової тиранії». Відповідно, стійкість державних фінансів має гарантуватися всіма засобами й інструментами державної політики, суб'єктами господарювання та фінансовими інструментами, що беруть участь у розробленні структури і використанні фіскальних імперативів фінансової системи (рис. 1).

Рис. 1. Структура фіскальних імперативів стійкості державних фінансів

Аксіоматично стійкість державних фінансів (fiscal sustainability) є однією із властивостей фінансової системи, яка змінюється під впливом зовнішніх або внутрішніх шоків, але при цьому зберігає свої структурні та функціональні параметри, що дає змогу здійснювати оцінювання платоспроможності уряду країни (solvency), тобто здатністю платити за своїми боргами.

В умовах фінансової глобалізації моделювання стійкості державних фінансів повинно не лише орієнтуватися на попередження та подолання негативних наслідків глобальної фінансової нестабільності, але й сприяти зменшенню макроекономічних диспропорцій, відновленню допустимого рівня бюджетних дефіцитів та державного боргу з метою нормалізації функціонування державних фінансів, мінімізації ризиків обмежень доступу до ринків капіталу та нейтралізації негативних впливів боргового тягаря на структуру державних видатків на основі реалізації політики фіскальної консолідації.

У загальному вигляді правило довгострокової стійкості державних фінансів можна виразити формулою:

$$W_0 - D_0 = \sum_{t=1}^T \frac{(R_t - E_t)}{(1+Y)^t}, \quad (1)$$

де W_0 – сукупні запаси коштів на початковий момент часу; D_0 – сукупний чистий державний борг на початковий момент часу; T – часовий період, в якому ставиться за мету досягти стійкості державних фінансів (в окремому випадку $T = \infty$); R_t – сукупні доходи бюджетної системи країни у році t ; E_t – сукупні видатки бюджетної системи країни у році t ; Y – темп зростання ВВП.

При забезпечення стійкості державних фінансів необхідно дотримуватись умови, щоб сума наведених величин майбутніх бюджетних балансів дорівнювала різниці між сукупним запасом коштів і сукупним чистим державним боргом на початковий момент.

Важливу роль при забезпеченні стійкості державних фінансів на певній фазі економічного циклу в умовах міжнародної інтеграції відіграють фіскальні норми і правила, які потрібно розглядати як невід’ємний елемент дизайну механізму макроекономічної політики, зорієнтованої на транспарентність, відповідальність та довгострокову ефективність. Слід враховувати, що фінансова нестійкість є інституційною пасткою при неефективних нормах і правилах, що призводить до погіршення стану всіх цих фінансів, здебільшого через недостатню координацію. Фіскальні правила мають на меті скоригувати деформовані стимули та запобігти надмірному витрачання бюджетних коштів, що важливо для забезпечення стійкості державних фінансів і фіскальної відповідальності. Однак фіскальні правила і норми, як ринкові умови попередження кризи державних фінансів та посилення фіскальної дисципліни, запроваджуються досить повільно.

Обґрунтовано, що впровадження програм фіскальної консолідації супроводжувалися широким застосуванням фіскальних правил на національному й наднаціональному рівнях. Зокрема, післякризові періоди фіскальної консолідації були суттєво заохочені запровадженням фіскальних правил, унаслідок чого ті країни, які були більш наполегливі у цьому, краще позиціонували себе на ринках капіталу, змогли швидко стабілізувати та зменшити державний борг. Так, у країнах-членах ЄС діє нове фіскальне правило, згідно з яким структурний дефіцит СЗДУ не повинен перевищувати 0,5 % національного ВВП.

В Україні не розраховуються фіскальні індикатори первинного та структурного балансу СЗДУ. Це ускладнює процес оцінювання стійкості державних фінансів та аналізу ефективності фіскальної політики уряду. Однак, розрахунки відповідних цільових показників регулярно проводяться експертами МВФ і, відповідно, можуть бути використані при підготовці бюджету та складанні макроекономічних прогнозів (табл. 1).

Таблиця 1

Фіскальний індикатор розвитку фінансової системи України
(у відсотках до ВВП)

Індикатор	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Дефіцит сектору загального державного управління	4,8	4,6	4,2	3,7	3,1	2,6	2,4	2,2

Складено автором за даними: 2015 *International Monetary Fund. IMF Country Report No. 15/69.* – <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr1569.pdf>.

Такий стан свідчить про високу фіскальну вразливість СЗДУ та необхідність здійснення урядом фіскальних коригувань, проведення фіскальної консолідації для цих цілей. Досягнення цільового значення покладено в основу середньострокового бюджетного планування. Правила, зорієнтовані на стійкість державних фінансів, є специфічними, оскільки фіскальні агрегати, що підпадають під інституційні обмеження, є розрахунковими. В основу розрахунків закладено певні теоретичні принципи. Поєднання різних типів правил стало підґрунтям для усунення фіскальних розривів за допомогою змін в інституційному забезпеченні бюджетних макростратегій.

В роботі також визначено, що суттєві й довготривалі фіскальні розриви негативно позначаються на структурі балансів і потребують вжиття заходів фіскального регулювання, спрямованого на підтримання стійкості державних фінансів. Навіть за невисоких фіскальних ризиків доцільно коригувати фіскальну позицію з метою запобігання погіршенню цільових індикаторів, а також їхніх граничних значень, яких треба дотримувати при управлінні фінансовими операціями державного сектору економіки. З метою оцінки макроекономічних і фіскальних умов стійкості державних фінансів, розроблення рекомендацій щодо впровадження та моніторингу застосування фіскальних правил у країнах ЄС утворено незалежні фіскальні інститути, зокрема фіскальні ради (Fiscal Councils). Фіскальні ради підвищують рівень прозорості фіскальної політики та, водночас, покликані сприяти використанню незалежних макроекономічних прогнозів у рамках підготовки бюджету, а також визначити розумні варіанти фіскального коригування.

Вважаємо за доцільне вивчити зазначений досвід утворення та функціонування незалежних фіскальних інститутів у розрізі можливого запровадження найкращих практик із урахуванням умов України, необхідності забезпечення стійкості державних фінансів.

У другому розділі **«Фіскальний механізм забезпечення стійкості державних фінансів»** досліджено сукупність методів та інструментів, спрямованих на реалізацію системи норм, правил, заходів, стимулів і примусів щодо забезпечення стійкості державних фінансів та сталого економічного розвитку шляхом безпосереднього виконання державними фінансами ключових функцій.

Забезпечення довготермінової стійкості державних фінансів потребує дієвих механізмів, тобто переходу від адміністративних, економічних, інституційних, фінансових та фіскальних до нових механізмів, що поєднують інструменти й методи забезпечення стійкості та поступального розвитку державних фінансів.

Результати дослідження інститутів, діяльність яких покликана забезпечити стійкість національної економіки, засвідчують, що фінансові інститути виступають законодавчо-примусовим механізмом її функціонування. До інститутів, діяльність яких покликана забезпечити стійкість державних фінансів та їх розвиток, належать бюджетно-податкова (фіскальна), грошово-кредитна, банківська, інвестиційна системи, які суттєво впливають на зниження дефіцитів уряду та акумулювання державного боргу. Неузгодженість фіскального й інституційного регулювання спричиняє виникнення певних дисбалансів або ж суперечностей, які посилюють уразливість державних фінансів до внутрішніх і зовнішніх шоків та знижують їхню стійкість.

В умовах макроекономічної нестабільності більшість діючих фіскальних інститутів фінансової системи виявилися недостатньо функціональними й ефективними. Вони не відповідають принципам оптимальності в реалізації фіскальної модернізації фінансових систем.

Дослідження теорії систем і сучасних загальносистемних характеристик стійкості державних фінансів дає змогу запропонувати фундаментальні ідеї для моделювання стійкості державних фінансів України, що мають базуватися на виокремлені важливих загальносистемних ознак характеристики державних фінансів (табл. 2).

Загальносистемні характеристики державних фінансів

Характеристика	Сутність
Структурованість	Наявність складної внутрішньої архітектури взаємопов'язаних елементів
Ієрархічність	Належність до економіки та фінансової системи країни
Цілісність	Опосередкування функціонування низкою нерозривних взаємозв'язків
Функціональність	Цільове спрямування через функції державних фінансів, покликані підтримувати фінансову стійкість фінансової системи
Емерджентність	Функціонування за закономірностями, що не являє просту суму суб'єктів державних фінансів і відносин між ними
Обмеженість	Залежність системної функції державних фінансів від функціонування економіки
Мотивованість	Забезпечення створення однорідного й прозорого глобального економічного простору та підвищення ефективності окремого державного інституту (але разом зі зміною цільової настанови, що чинить дестабілізуючий вплив на економічну систему)
Адаптивність	Здатність пристосовуватися до впливу ендегенних і екзогенних чинників, котрі визначають існування СЗДУ та відновлення його стану відповідно до закону заперечення на якісно новому рівні зі збереженням базових характеристик. Періодичні кризові явища на ринках капіталів є вузловими моментами зміни парадигми функціонування державних фінансів, що супроводжується переосмисленням їхньої ролі та механізму функціонування

Проблеми стійкості державних фінансів досліджуються, як правило, з використанням концепції, «що дивиться вперед» (*forward-looking concept*), і раціональних очікувань економічних агентів. Реалізація таких підходів передбачає посилення контролю за державними витратами та доходами, застосування механізмів стримування нарощування державних боргових зобов'язань, забезпечення погашення державного боргу, накопиченого у попередні періоди, а також передбачає нейтралізацію фіскальних ризиків (як виявлених, так і тих, які можуть загостритися в майбутні періоди).

З метою недопущення зростання загроз у фінансовій системі необхідно провести моніторинг та аналіз системних ризиків, зокрема стрес-тестування. Метою проведення стрес-тесту є виявлення потенціальних шоків, що можуть вплинути на стійкість фінансової системи. При цьому ефективнішим є створення системи оцінювання стійкості державних фінансів, з огляду на проведення аналізу та стрес-тестів безпосередньо суб'єктами фінансової системи, щоб оцінити й виміряти еластичність основних характеристик розвитку фінансових інститутів і фінансової системи до надзвичайних, але можливих варіантів сценарію.

Досвід фіскального регулювання в країнах ЄС важливий для України: з одного боку, можна проаналізувати позитивні та негативні його впливи, а також виокремити механізми й інструменти, які доцільно використати у нашій країні, з іншого – слід урахувати, що імплементація Угоди про асоціацію «Україна – ЄС» передбачає наближення до норм та рекомендацій Європейського Союзу у фіскальній сфері. Проте, при розробці змін до фіскальної політики варто

враховувати не лише європейський досвід, а й особливості економічного та соціального розвитку України.

Було доведено, що фіскальна консолідація виступає специфічною антикризовою стратегією фіскальної політики, яка реалізується в контексті подолання наслідків фінансової кризи. Забезпечення рівня ефективності фіскальної консолідації передбачає наявність як кількісних, так і якісних індикаторів, котрі допомагають аналізувати й оцінювати стан державних фінансів, покращити загальний тренд розвитку національної економіки у довгостроковій перспективі (рис. 2).

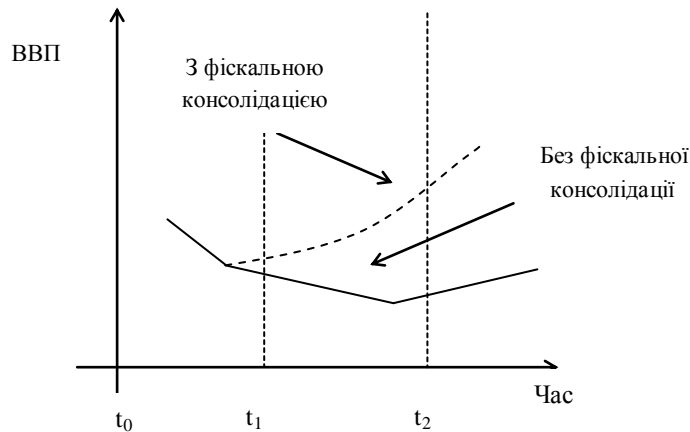

Рис. 2 Зміна ефекту фіскальної консолідації у часовому періоді

Важливо зазначити, що індикатори фіскальної стійкості вказують на величину коригувань фіскальної політики у середньо- чи довгостроковому періодах, необхідних для забезпечення стійкості державних фінансів через інструментальне застосування цільових орієнтирів щодо бюджетного балансу для мінімізації загальних дефіцитів та скорочення державного боргу. Виявлено, що накопичення обсягів дефіциту СЗДУ та державного боргу змушує уряд вдаватися до реалізації прискореної фіскальної консолідації.

Встановлено, що фіскальні правила починають дедалі частіше розглядатися як невід'ємний елемент нейтралізації можливих негативних наслідків запровадження програм фіскальної консолідації з метою посилення контролю за станом боргу СЗДУ, а також мінімізації негативного впливу ризиків дефіциту бюджету. При цьому багато країн почали ухвалювати фіскальні правила нового покоління та поєднання в них цілей фіскальної стійкості з потребами гнучкості для реагування на фінансово-економічні шоки. Оцінювання нового покоління фіскальних правил спирається на ідею мінімізації мінливості макроекономічних інструментів, оскільки останні формуються під впливом інститутів фінансової та монетарної влади.

Таким чином, структурні та циклічні зміни фінансової системи та цілі, які закладені у політику фіскальної консолідації, повинні супроводжуватися поширенням застосування фіскальних правил та мають стати дієвим імперативом стійкості державних фінансів.

Третій розділ дисертаційної роботи – «**Стратегічні імперативи розширення фіскального простору в контексті стійкості державних фінансів**» – визначено та

обґрунтовано напрями розширення фіскального простору в рамках параметрів стійкості у середньо- і довгостроковому періодах, що дає змогу визначити наявність або відсутність бюджетного резерву з метою залучення додаткових грошових коштів на цілі розвитку, модернізації економіки. Розширення фіскального простору повинно відбуватись шляхом використання нових інституційних механізмів і фінансових інструментів забезпечення стійкості державних фінансів.

Дослідження новітніх інструментів фіскального маневру свідчить, що розширення фіскального простору та коригування у фіскальній політиці необхідні для досягнення або підтримання боргової стійкості. Досягнення в окремих країнах високих показників бюджетних диспропорцій може стати фактором дестабілізації фіскального простору. При цьому «боргова межа» не є абсолютним незмінним бар'єром, але визначає критичну точку, вище якої подальше зростання боргу може стати неконтрольованим і загрожувати дефолтом. Необхідною передумовою для досягнення стійкості державних фінансів в Україні повинні стати нові підходи до управління боргом та впровадження боргових «гальм». Зроблено припущення, що протягом (2016–2020 рр.) стійкість державних фінансів, як безперервний процес, буде сприяти поступовому скороченню загального державного бюджету: державний баланс становитиме 2,2 % від ВВП у 2020 р., доходи від податків до ВВП, як очікується, збільшаться з 35,8 % у 2016 р. до 36,3 % у 2020 році, а витрати, навпаки, знизяться з 43,4 до 42 %, відповідно.

Загально визнаним критерієм стійкості державних фінансів є дотримання співвідношення державного боргу і ВВП на постійному рівні. Гранично допустимим рівнем вважається заборгованість, що не перевищує 50 % ВВП, інакше виникає загроза боргової стійкості. Високі значення цих показників – негативний фактор для формування високого рівня боргової стійкості України (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка показника державного та гарантованого державою боргу України

Показник	2011	2012	2013	2014	2015	2016 31.08	2017 (граничний обсяг)
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу							
- млрд грн	473,19	515,51	584,79	1 100,83	1 572,18	1 798,18	2 296,00
- у % до ВВП	35,94	36,59	40,20	70,27	79,43	79,47	88,83

Складено автором за даними: Міністерство Фінансів України: http://www.minfin.gov.ua/news/view/statystichni-materialy-shchodo-derzhavnoho-ta-harantovanoho-derzhavoiu-borhu-ukrainy_2016?category=borg&subcategory=statistichna-informacija-schodo-borgu.

Досвід багатьох країн ЄС підтверджує, що розширення фіскального простору призвело до необхідності запровадження часткових реформ у сфері оподаткування, що мало на меті збільшення податкових надходжень до бюджету. Близько третини держав-членів ЄС запровадили реформи в напрямі зрушень (так званий tax shift) від оподаткування праці і капіталу до ширшого використання як податкової бази споживання, нерухомості, викидів забруднюючих речовин тощо.

Удосконалення управління фіскальним простором в Україні передбачає процес ідентифікації, оцінювання, контролю, уникнення або попередження неприйнятних ризиків. В Україні рівень фіскальних ризиків потребує коригування задля запобігання піковим навантаженням на державний бюджет.

Досягнення стійкості державних фінансів в умовах економічної нестабільності є мірилом та критерієм стану держави, а забезпечення фіскальної безпеки держави вважається одним із ключових завдань при реалізації її стратегічних пріоритетів. Тому підходи до моделювання стійкості державних фінансів країнами ЄС надто важливі для нашої держави з позиції пошуку кращих антикризових рішень для утримання фіскальної безпеки на прийнятному рівні.

Зниження фіскальної безпеки означає неефективність фіскальної стратегії й навіть за досягнення останньою локальної ефективності. Основними негативними аспектами фіскальної сфери, що деструктивно впливають на забезпечення прийняттого рівня фіскальної безпеки, є проблеми інтерференції бюджетних циклів бюджетного процесу, проблеми бюджетної незбалансованості, податкова дискримінація, надмірні державні запозичення, ухиляння від сплати податків.

У роботі запропоновано сукупність заходів, спрямованих на підвищення фіскальної безпеки України та застосування адекватних методів інтегральної оцінки рівня фіскальної безпеки, зосередження уваги на тих показниках, значення яких перевищують порогові та негативно впливають на фіскальну сферу.

Обґрунтовано, що для посилення регулюючого впливу фіскальної політики на стійкість державних фінансів в Україні потрібні не тільки сміливі урядові заходи у конкретній моделі фіскальної політики, але й діапазон використання інструментів фіскальної консолідації, фіскальної дисципліни і фіскальних правил, а також інституційної інфраструктури, що можуть впливати на ефективність фіскальних інституцій. При цьому, незважаючи на суттєвий прогрес щодо стійкості державних фінансів, рівень фіскальної нестабільності у більшості країн залишається доволі гострою проблемою.

Слід підкреслити, що різні імперативи фіскального регулювання не лише охоплюють окремі напрями фіскальної політики, а й створюють систему реформування фіскальної сфери, спрямовану на підвищення стійкості державних фінансів. Зміни на структурному рівні управління державними фінансами повинні враховувати необхідність підвищення рівня незалежності органів, відповідальних за розробку проектів бюджету та моніторинг їх використання. Це дасть можливість зменшити ризик зміщення бази видатків та надходжень на основі маніпулювання інсайдерською інформацією щодо прогнозу динаміки бази обрахунку бюджетних статей. Підвищення транспарентності бюджетних процедур та зменшення інформаційної асиметрії дають змогу суттєво мінімізувати можливості опортуністичної поведінки та посилити коректність зв'язку між оцінкою суверенних ризиків і станом виконання бюджету й обслуговування державного боргу.

Практично всі розвинені країни розпочали пошуки нових способів розв'язання проблем, пов'язаних із дефіцитом та державним боргом, одним з яких є створення незалежних фіскальних інститутів. Місія цих фіскальних інститутів – забезпечення проведення державою оптимальної для суспільства фіскальної політики або сприяння політиці встановлення обмежень сальдо бюджету, його структурної й

циклічної складових, державного боргу та державних витрат у певному періоді, а також визначення доходів і видатків бюджету в майбутньому бюджетному періоді.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено й запропоновано розв'язання нової наукової проблеми щодо формування теорії стійкості державних фінансів та її реалізації у фіскальній політиці держави. Дослідження правил, механізмів, консолідації та фіскальних імперативів стійкості державних фінансів дозволили зробити такі висновки та пропозиції.

1. На основі дослідження еволюції теоретичних поглядів на сутність поняття «стійкість державних фінансів», а також використання наукових принципів і методів оцінювання стійкості фінансової системи висвітлено напрями та цілі фіскальної політики у фінансовій сфері на різних етапах розвитку світової економіки, що дозволяє розглядати стійкість державних фінансів як комплексне поняття, що включає в себе структурні елементи, які мають бути враховані в різних країнах при виконанні ними ключових економічних функцій, а саме: сприяти ефективному розподілу і перерозподілу грошових коштів, оцінки ризиків і управління ними, проведення платежів та позитивно впливати на реальний та інші сектори економіки, протистояти зовнішнім шокам.

2. Феномен стійкості державних фінансів обумовив необхідність обґрунтування системи фіскальних імперативів, як критично важливих фіскальних правил у механізмі макроекономічної політики, зорієнтованої як на транспарентність, відповідальність та довгострокову ефективність бюджетного фінансового планування, так і виконання бюджету. Сучасне трактування фіскальних правил ототожнюється з процесом встановлення перманентних обмежувачів фіскальної політики у вигляді кількісних лімітів коливань бюджетних агрегатів. Доведено, що фіскальні правила мають на меті скоригувати деформовані стимули та запобігати надмірному витрачання бюджетних коштів, що важливо для забезпечення стійкості державних фінансів і фіскальної консолідації.

3. Етимологія фіскальних правил у межах реалізації програм фіскальної консолідації пов'язана з розвитком нової класичної макроекономіки різними політико-інституційними інтерпретаціями позитивних та нормативних висновків теорії суспільного вибору. Нормативні аргументи впровадження фіскальних правил стосуються питань, пов'язаних із потребою в раціоналізації бюджетних рішень і приведенні поточної фіскальної політики у відповідність із потребами забезпечення стійкості державних фінансів. Фіскальні правила нового покоління зосереджують увагу на стабілізаційних цілях бюджетної політики (відповідності значень дефіциту і боргу) та повинні сприяти прийняттю багаторічного фінансового горизонту та плануванню, включаючи чітке дотримання показників фіскального розриву.

4. Застосування системного підходу до визначення фіскальної консолідації передбачає аналіз та оцінювання бюджетного балансу на предмет подолання затяжних дефіцитів, які можуть репрезентувати широке коло макроекономічних чи інституційних спотворень і, як наслідок, призводять до дестабілізації державних фінансів. З'ясовано, що фіскальна консолідація виникла як реакція на неспроможність традиційної макрофіскальної теорії, котра ґрунтується на

неокласичній традиції дати відповідь на запитання, як знизити рівень дефіциту й темпи зростання державного боргу. Фіскальна консолідація покликана змінити власне структурну модель державних фінансів та їх макроекономічні імперативи для підтримання бюджетного балансу, який стабілізує бюджетні дефіцити та державний борг.

5. У практичній площині питання забезпечення стійкості державних фінансів постає одним із центральних у запровадженні державою заходів фіскального коригування для зменшення фіскальної жорсткості на користь своєчасного прийняття управлінських рішень, спрямованих на недопущення надмірних бюджетних дефіцитів і накопичення боргових зобов'язань протягом середньострокових періодів. Такий аналіз передбачає формування переліку цільових індикаторів стійкості державних фінансів, а також їхніх граничних значень, що допомагають аналізувати й оцінювати стійкість, а також економічні та інституційні чинники, що її визначають.

6. Слід урахувати, що фіскальні та інституційні підходи до розвитку державних фінансів слід розглядати в системній єдності. Більшість діючих фіскальних інститутів фінансової системи виявилися недостатньо функціональними й ефективними. Вони не відповідають принципам оптимальності в реалізації інституційної стійкості фінансових систем у посткризовій ситуації. Криза стала поштовхом до модернізації інституційних механізмів забезпечення стійкості державних фінансів. Через надзвичайну важливість системи державних фінансів, а також слабкість і нестійкість його інститутів необхідно сформулювати найактуальніші завдання реалізації системи заходів, націлених на збалансування фіскальної сфери.

7. Однією з найважливіших складових економічної безпеки є фіскальна безпека як міра використання державою дохідної бази, що є в її розпорядженні, її ефективне та раціональне використання за умов дотримання критеріїв і показників, що характеризують стійкість державних фінансів з кількісного боку у порівнянні з їх пороговими значеннями. Таке порівняння дає можливість давати певні оцінки і формувати висновки про можливість переходу системи державних фінансів з одного рівня фіскальної безпеки на інший. Рівень забезпечення фіскальної безпеки держави значною мірою залежить від кількості чинників та реальних чи потенційних загроз, які здійснюють позитивний або деструктивний вплив і відображають на фактичних значеннях індикаторів, що дають змогу найбільш повно охарактеризувати та проаналізувати ступінь забезпечення фіскальної політики держави в умовах фінансової нестабільності.

8. Імперативом стійкості державних фінансів виступає фіскальна консолідація, як комплекс заходів із метою оптимізації бюджетних видатків, проведення структурних реформ, збільшення надходжень до бюджету шляхом змін у системі оподаткування. Такі результати отримують шляхом радикальних змін у системі фіскального регулювання, запровадження нових підходів до ведення фіскальної політики у післякризовий період. Саме неспроможність більшості країн світу підтримувати високий рівень державних витрат за рахунок поточних податкових надходжень виявилася причиною переходу багатьох країн до політики фіскального стимулювання економіки (макроекономічних інститутів фіскальної консолідації).

9. Здійснено теоретизацію феномена фіскального простору моделювання стійкості державних фінансів, який відображає набір правил, процедур та інститутів, що довели свою ефективність у зарубіжній практиці. Мета розширення фіскального простору – досягнення повної стабілізації обсягів державного боргу, оскільки погіршення макроекономічних показників і накопичення навантаження на державний бюджет може стати фактором дестабілізації фіскального простору. Основними внутрішніми загрозами стійкості державних фінансів є дисбаланси фіскального простору, формування яких спричинене бюджетними видатками, зростанням боргового тягаря, проблемами міжбюджетних відносин, низьким рівнем фіскальної дисципліни.

10. З метою забезпечення стійкості державних фінансів доцільним для України вважаємо проведення послідовної фіскальної політики з урахуванням надбань інституційного, еволюційного та синергетичного підходів, а також новітніх фінансових теорій стійкості економіки. Провідним напрямом фіскальної політики повинно стати зміцнення її жорсткості, спрямованої на збалансування дохідної та витратної частин бюджету. Заходи фіскальної політики в середньостроковому періоді, спрямовані на зменшення витрат, вважаються більш ефективним механізмом порівняно з моделлю, яка передбачає реформування системи оподаткування. Важливого значення набувають розроблення та застосування заходів з активізації інституційних реформ, формування виваженої системи стійких фіскальних правил, спрямованих на нейтралізацію фіскальних ризиків.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Лютий І. О. Соціальні пріоритети фіскальної політики в посткризовий період / І. О. Лютий, Д. В. Осецька // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Економіка. – 2014. – № 1 (154). – С. 28–33 (0, 93 д.а., особисто автору належить 0,46 д.а.: автором проведено дослідження соціальних пріоритетів фіскальної політики в Україні), (стаття належить до міжнародних наукометричних баз даних RINC, Science Index, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar, RepEc, Index Copernicus).

2. Осецька Д. В. Інституційна модернізація фіскальної політики / Д. В. Осецька // Формування ринкової економіки в Україні. – 2014. – Вип. 31, ч. 2. – С. 111–116 (0, 53 д.а.).

3. Осецька Д. В. Фіскально-інституційні інструменти розвитку аграрного сектору економіки України / Д. В. Осецька // Економіка АПК. – 2014. – № 8. – С. 95–100 (0,69 д.а.), (стаття належить до міжнародних наукометричних баз даних CiteFactor, WorldCat, ResearchBib, EconBiz, RINC (E-Library), Google Scholar, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, EBSCOhost).

4. Осецька Д. В. Фіскальні інструменти реалізації політики економічного зростання / Д. В. Осецька // Вісник Академії митної служби України. Серія Економіка – 2014. – № 1 (51). – С. 105–112 (0,62 д.а.), (стаття належить до міжнародної наукометричної бази даних Google Scholar).

5. Осецька Д. В. Стійкість державних фінансів як фактор конкурентоспроможності національної економіки / Д. В. Осецька // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2015. – № 1 (30). – С. 423–432 (0,62 д.а.).

6. Осецька Д. В. Інституційний підхід до конструювання механізмів фіскального регулювання економіки / Д. В. Осецька // Наукові праці НДФІ. – 2015. – № 1 (70). – С. 150–158 (0,67 д.а.), *(стаття належить до міжнародної наукометричної бази даних Google Scholar)*.

7. Осецька Д. В. Фіскальні правила в механізмі макроекономічної політики: міжнародний досвід / Д. В. Осецька // Вісник Академії митної служби України. Сер. Економіка. – 2015. – № 1 (53). – С. 88–94 (0,60 д.а.), *(стаття належить до міжнародної наукометричної бази даних Google Scholar)*.

8. Liutyi I. Macrotheoretical foundations of fiscal consolidation / Liutyi Ihor O., Osetska Diana V. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Економіка. – 2016. – № 6 (183). – С. 6–9 (0,65 д.а, *особисто автору належить 0,32 д.а.: автором проаналізовано програми фіскальної консолідації, спрямовані на забезпечення стабілізації розвитку державних фінансів та підвищення їх стійкості*), *(стаття належить до міжнародних наукометричних баз даних RINC, Science Index, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar, RepEc, Index Copernicus)*.

Статті у наукових виданнях:

9. Лютий І. О. Фінансовий імператив інноваційно-технологічного розвитку економіки України / І. О. Лютий, Д. В. Осецька // Механізми реалізації стратегії інноваційно-технологічного розвитку України в умовах глобальних викликів : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. ; Інститут економіки та прогнозування НАН України. – К., 2012. – № 4. – С. 232–238 (0,34 д.а.).

10. Осецька Д. В. Фіскальна консолідація у світі макрофіскальної теорії / Д. В. Осецька // Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей : зб. наук. статей. – К. : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. – С. 354–360 (0,40 д.а.).

Статті в іноземних наукових виданнях:

11. Osetska D. Fiscal reforming of public finances / Diana Osetska V. // L'Association 1901 «SERIKE». – 2015. – Vol. 10 – P. 130–135 (0,49 д.а.), *(стаття належить до міжнародних наукометричних баз даних Index Copernicus, Cite Factor), Research Bible, Deutsche National Bibliothek, Library of Congress, OCLC WorldCat)*.

12. Osetska D. Directions of expansion fiscal space in terms of financial instability / Osetska Diana V. // Economics & Education International Scientific Journal (Riga, Latvia). – 2016. – Vol. 1, Issue 1. – P. 40–43 (0,45 д.а.).

За матеріалами конференцій та круглих столів:

13. Осецька Д. В. Фіскальна політика як інструмент державного регулювання економічного розвитку України / Д. В. Осецька // Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. молодих учених та студ. «Механізми регулювання соціально-економічним розвитком в умовах глобалізації». – Львів : БДФЕУ, 2014. – 0,18 д.а.

14. Осецька Д. В. Фіскальний механізм соціального розвитку суспільства / Д. В. Осецька // Шевченківська весна. Економіка : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. студ., асп. та молодих вчених ; за заг. ред. проф. В. Д. Базилевича. – К., 2014. – Вип. XII. – С. 57 (0,16 д.а.).

15. Осецька Д. В. Стабілізаційні заходи фіскальної політики у країнах ЄС / Д. В. Осецька // Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України : зб. матеріалів наук.-практ. конф., 30–31 жовт. 2014 р. / Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2014. – Вип. XI. – С. 240–242 (0,18 д.а.).

16. Осецька Д. В. Генеза фіскального регулювання в міжнародній економіці / Д. В. Осецька // Інструменти лібералізації та спрощення світової торгівлі: міжнародний і національний аспект : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ : Академія митної політики України, 2014. – С. 75–76 (0,13 д.а.).

17. Осецька Д. В. Правила фіскальної політики розвитку державних фінансів / Д. В. Осецька // Детермінанти сталого розвитку в умовах глобалізації : зб. матеріалів І міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., (15–16 груд. 2014 р., Дніпропетровськ) / відп. ред. В. М. Шаповал ; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. – Дніпропетровськ : НГУ, 2015 – С. 107-109 (0,21 д.а.).

18. Осецька Д. В. Стійкість державних фінансів як фактор конкурентоспроможності національної економіки / Д. В. Осецька // Конкурентоспроможність національної економіки : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 берез. 2015 р. – К. : Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – С. 338–342. (0,16 д.а.).

19. Осецька Д. В. Теоретичні підходи до формування фіскальної системи / Д. В. Осецька // Розвиток фінансової системи України в умовах економічних перетворень : Всеукр. наук.-практ. конф., 15–16 квіт. 2015 р. / Київський нац. торг.-екон. ун-т. – К., 2015. – С. 115–117 (0,09 д.а.).

20. Осецька Д. В. Політична економія фіскальної консолідації в умовах системної кризи / Д. В. Осецька // Парадигмальні зрушення в економічній теорії ХХІІ ст. : матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. конф., 15–16 жовт. 2015 р. / Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2015. – С. 259–262 (0,19 д.а.).

21. Осецька Д. В. Аналіз впливу фінансової політики на розвиток інноваційного підприємництва / Д. В. Осецька // Облік і контроль в управлінні підприємницькою діяльністю : ІV Міжнар. наук.-практ. конф., (19–20 трав. 2016 р., Кіровоград) / Кіровоградський нац. техн. ун-т. – Кіровоград, 2016. – С. 195–198 (0,16 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Осецька Д. В. Фіскальні імперативи стійкості державних фінансів України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2016.

Дисертація присвячена дослідженню ключових властивостей фіскальних імперативів (примус, правила, закон). Розглянуто сучасний інструментарій оцінювання та забезпечення стійкості державних фінансів в умовах розбалансування фіскальної сфери. Висвітлено еволюцію теоретичних підходів до визначення поняття «стійкість державних фінансів» та показано роль цільових індикаторів стійкості, а також їх граничних значень, яких слід дотримувати при управлінні

фінансовими операціями державного сектору економіки. Окреслено основні характеристики процесу фіскальної консолідації з метою обмеження ризиків розвитку фіскальної сфери. Особливу увагу приділено питанням фіскального коригування бюджетного дефіциту й державного боргу.

Висвітлено практику створення незалежних фіскальних інститутів та застосування нових фіскальних правил для усунення фіскальних розривів. Доведено, що фіскальна консолідація виступає антикризовою стратегією розширення фіскального простору шляхом використання нових інституційних механізмів та фінансових інструментів. Здійснено інтегральну оцінку рівня фіскальної безпеки України, обґрунтовано взаємозв'язки між фіскальною безпекою держави та інституційними складованими стійкості державних фінансів. Сформульовано рекомендації щодо вдосконалення фіскальної політики України шляхом досягнення такої фіскальної позиції, яка, з одного боку, обмежує макроекономічні диспропорції, а з іншого – не пригнічує фіскальні імперативи стійкості державних фінансів.

Ключові слова: *стійкість державних фінансів, фінансова система, фіскальні імперативи, фіскальна консолідація, фіскальний механізм, фіскальні правила, фіскальна політика, державний борг, дефіцит бюджету.*

АННОТАЦІЯ

Осецкая Д. В. Фискальные императивы стойкости государственных финансов Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Министерство образования и науки Украины. – Киев, 2016.

Диссертация посвящена исследованию ключевых свойств фискальных императивов (принуждение, правила, закон). Рассмотрено современный инструментарий оценки и обеспечения устойчивости государственных финансов в условиях разбалансирования фискальной сферы. Представлена эволюция теоретических подходов к определению понятия «устойчивость государственных финансов» и показана роль целевых индикаторов устойчивости, а также их предельных значений, которых следует придерживаться при управлении финансовыми операциями государственного сектора экономики. Особое внимание уделено вопросам фискального корректирования бюджетного дефицита и государственного долга.

Освещена практика создания независимых фискальных институтов и применения новых фискальных правил для устранения фискальных разрывов. Доказано, что фискальные правила накладывают на фискальную сферу ограничения долгосрочного характера путем достижения общего, структурного или циклически скорректированного баланса бюджета. Доказано, что фискальная консолидация выступает антикризисной стратегией расширения фискального пространства путем использования новых институциональных механизмов и финансовых инструментов.

Осуществлена интегральная оценка уровня фискальной безопасности Украины, обоснованы взаимосвязи между фискальной безопасностью государства и институциональными составляющими устойчивости государственных финансов.

Выявлена сущность и структура трансмиссионного механизма фискальной политики в экономике с целью повышения ее стабилизационного потенциала, усиление действия автоматических фискальных стабилизаторов. Определено, что обеспечение устойчивости государственных финансов должно стать приоритетной целью фискальной политики, а индикаторы устойчивости государственных финансов использоваться как один из инструментов в процессе внедрения дополнительных мер фискальной корректировки. Сформулированы рекомендации по совершенствованию фискальной политики Украины путем достижения такой фискальной позиции, которая, с одной стороны, ограничивает макроэкономические диспропорции, а с другой – не подавляет фискальные императивы устойчивости государственных финансов.

Ключевые слова: *устойчивость государственных финансов, финансовая система, фискальные императивы, фискальная консолидация, фискальный механизм, фискальные правила, фискальная политика, государственный долг, дефицит бюджета.*

SUMMARY

Osetska D. V. Fiscal imperatives for sustainability of public finances in Ukraine. – The manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of sciences (Economics) in speciality 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – Taras Shevchenko National University of Kyiv. – Kyiv, 2016.

The thesis is focused on the research into key properties of fiscal imperatives (compulsion, rules, law.) The study explores the tools for assessing and ensuring sustainability of public finances in terms of imbalance of the fiscal sphere; traces the evolution of theoretical approaches to treating the concept of «sustainability of public finances», and shows the role of target indicators of sustainability and their limit values which must be followed in the management of financial operations of the public sector. The exploration outlines major features of the fiscal consolidation to limit risks of the fiscal sector. Special attention is given to the fiscal adjustment of budget deficit and public debt.

The research highlights the practice of establishing independent fiscal institutions and implementing new fiscal rules to address the fiscal gaps. The study shows that the fiscal consolidation acts as an anti-crisis strategy to expand fiscal space through the use of new institutional arrangements and financial instruments. The thesis offers an integrated assessment of the fiscal security of Ukraine, substantiates the links between fiscal security and stockpiled institutional sustainability of public finances, offers recommendations for improving fiscal policy of Ukraine by reaching such a fiscal position, which on the one hand, limits the macroeconomic imbalances, and, on the other one, does not hamper the fiscal imperatives of sustainability of public finances.

Keywords: *sustainability of public finances, the financial system, fiscal imperatives, fiscal consolidation, fiscal mechanisms, fiscal rules, fiscal policy, public debt, budget deficit.*